

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA HID IFODALOVCHI SIFATLAR

Burxanova Mashxuraxon Muhammadovna

FarDU katta o'qituvchisi

Mamatqulova Shahzoda Ro'zimatovna

filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

chet tillari fakulteti ingliz tili va adabiyoti yo'nalishi 1-kurs talabasi

Inson uchun ko'rish, his qilish va eshitish qanchalik zarur bo'lsa, hid bilish ham shunchalik ahamiyatga egadir. Kundalik hayotda hidlar muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, tibbiyotda hidlardan turli kasalliklarga tashxis qo'yishda foydalaniladi. Badiiy asarlar tarkibida qo'llanadigan hidlar esa muallifning ma'lum maqsadi asosida voqelikni jonli va rangli bo'yoqlarda tasavvur etishimizga yordam beradigan asosiy vositalardan biridir. Biz ushbu maqolamizda hid ifodalovchi sifatlar tahlili uchun ingliz tilidagi badiiy matn parchalarini o'zbek tilidagi tarjima variantlarini qiyoslashni maqsad qilganmiz.

In the period of which we speak, there reigned in the cities a **stench** barely conceivable to us modern men and women. The streets **stank** of manure, the courtyards of urine, the stairwells **stank** of moldering wood and rat droppings, the kitchens of spoiled cabbage and mutton fat; the unaired parlors **stank** of stale dust, the bedrooms of greasy sheets, damp featherbeds, and the pungently sweet **aroma** of chamber pots. The **stench** of sulfur rose from the chimneys, the **stench** of caustic lyes from the tanneries, and from the slaughterhouses came the **stench** of congealed blood.

Yuqoridagi parchada hidning ba'zi turlari ko'rsatib o'tilgan. Masalan, *stench* so'zi *qo'llansa*, *sassiq hid* kabi salbiy ma'noda qo'llansa, *stank* so'zi esa daraja jihatiga ko'ra *stench* dan yuqori, *kuchli jirkanish* ma'nosini ifodalaydigan hid sifati hisoblanadi. Parchada hidga nisbatan *moulder*, ya'ni *chirigan* yoki *chiriyotgan hid* birikmasi ham qo'llanilgan. Ko'pincha ushbu sifat eski kitoblar, oziq-ovqatlar yoki o'simliklarning chirish jarayonidagi hidni tasvirlash uchun ishlatiladi. Ushbu sifatlarning barchasi yoqimsiz hidlarni ifodalash uchun qo'llaniladi va matn kontekstiga qarab, turli xil darajalarda foydalanish mumkin. Lekin daraja jihatdan eng kuchlisi sifatida *stank*ni ayta olamiz. Chunki ushbu so'z, asosan, chidash juda qiyin bo'lgan, o'tkir badbo'y hidni ifodalash uchun

qoʻllaniladi. Endi aynan shu parchaning Gulbahor Saidgʻaniyeva tomonidan tarjima qilingan oʻzbekcha variantini keltirib oʻtamiz:

□ oʻsha davrda shaharda, biz □ hozirgi odamlar uchun tasavvur qilib boʻlmas darajada qoʻlansa boʻy bor edi. Koʻchalardan goʻng hidi kelardi, zinalardan chirigan yogʻoch va kalamush isi, oshxonalardan esa behuzur qiluvchi koʻmir va qoʻy yogʻi isi burqsib yotardi; havo kirmagan mehmonxonalardan oʻrnab ketgan mogʻorlar, yotoqxonalardan kir choyshablar, nam partoʻshaklar va tungi tuvaklardan koʻtarilgan oʻtkir hidlar anqirdi. Moʻrilardan oltingugurt hidi, teri oshlanadigan joylardan oʻtkir ishqor, qushxonalardan qon isi kelardi □.

Ushbu parcha orqali ham oʻzbek tilining qanchalar boy til ekanligining guvohi boʻlishimiz mumkin. Bir xatboshining oʻzida hid, boʻy, is kabi sinonimik qatorning boʻlishi fikrimizning yorqin isbotidir. Eʼtibor qiladigan boʻlsak, inglizcha variantida hid soʻzining □stank□ deb atalishi takror va takror qoʻllangan. Hid sifatlariga toʻxtaladigan boʻlsak, ot soʻz turkumidagi soʻzlar orqali hid munosabati amalga oshirilgan, jumladan, kalamush isi, koʻmir va qoʻy yogʻi isi kabi. Aynan hid sifatleri bilan qoʻllanilgan feʼllarga nazar tashlaydigan boʻlsak, hid kelmoq qoʻshma soʻzining salbiy boʻyoqdorligi boʻlgan burqsimoq va anqimoq kabi turlarini koʻramiz. Ingliz tilida ham, oʻzbek tilida ham shunday maʼno boʻyoqdorligi mavjud soʻzlar boʻlmaganida, asardagi voqelik, yozuvchi tasvirlagan holat manzarasi toʻlaqonli oʻz aksini topmagan boʻlardi. Har qanday til tarkibiy qismini tashkil etadigan bunday sifatlar bizga samarali muloqot qilish, turli hidlarni badiiy adabiyotda samarali tasvirlash imkoniyatini beradi. Bu esa oʻz navbatida kitobxon ongida hislarni uygʻotishga, asarni aniqroq tarzda jonlashtirishga hissa qoʻshadi. Quyidagi parchalarda esa hidning ijobiy maʼnolarini ifodalagan sifatlarga duch kelamiz:

□ The top logs gave off a sweet burnt *smell*, and up from the depths of the cord came a mossy *aroma*; and in the warm sun, bits of resin *odor* crumbled from the pinewood planking of the shed □ □

□ Her sweat *smelled* as fresh as the sea breeze, the tallow of her hair as sweet as nut oil, her genitals were as *fragrant* as the bouquet of water lilies, her skin as apricot blossoms □ and the harmony of all these components yielded a perfume so rich, so balanced, so magical □ □

□ The *smell* of a sweating horse meant just as much to him as the tender green bouquet of a bursting rosebud, the acrid *stench* of a bug was no less worthy than *the aroma* rising from a larded veal roast in an aristocrat□s kitchen. He devoured

everything, everything, sucking it up into him. But there were no aesthetic principles governing the *olfactory* kitchen of his imagination, where he was forever synthesizing and concocting new aromatic combinations.

Agar ingliz tilining izohli lugʻatiga qarasa, ushbu parchalarda qatnashgan hid sifatlarining maʼno uygʻunligidan hayratga tushamiz. Oʻzbek tilida koʻpincha yoqimli isga nisbatan shirin, xushboʻy yoki muattar kabi sifatlar qoʻllanadi. Ingliz tilida ham shunday rang-baranglik mavjuddir. Masalan, hidga nisbatan qoʻllangan sweet soʻzi yoqimli degan maʼnoni bersa, aroma soʻzi tezda ilgʻab olinadigan, juda yoqimli isga nisbatan qoʻllaniladi. Fragnant atamasi esa asosan, sweet va odorga nisbatan kuchliroq maʼnoda boʻlib, xush keladigan, oʻta yoqimli hid maʼnosida qoʻllaniladi. Feʼl shakllarida kelgan hid taratmoq, hid chiqarmoq maʼnolarini yuzaga keltirgan, smell soʻzi bilan birgalikda qoʻllangan give off va come feʼllari; badboʻy maʼnolarida kelgan stink, stench va moulder kabi soʻzlarning mavjudligi ingliz tilining haminqadar boy til ekanligini isbotlaydi. Yuqorida Ifor romanidan ulashilgan ingliz tilidagi parchalarni oʻzbek tilida tahlil qilamiz:

Yuza qismidan issiq va shirin hid, taxlam orasidan mogʻorning yengil hidi, bostirmaning qaragʻay devoridan qatron bugʻlanishining iliq oqimi kelardi

Qizning teri xuddi salqin dengiz shabadasi kabi xushboʻy edi, sochlari yongʻoq yogʻi kabi, sonlari suv nilufarlari guldastasiday, terisi oʻrik rangiday va ushbu barcha tarkiblar qoʻshilmasi shunday hashamatli, shunday muattar, shunday sehrli

Uning uchun endigina ochilayotgan gʻunchaning nozik hidi qanchalik ahamiyatga ega boʻlsa, terlagan ot hidi ham shu qadar edi, taxta bitining oʻtkir hidi xoʻjayinlar oshxonasidan taralayotgan buzoq goʻshtining qaynoq bugʻidan kam emasdi. U hamma narsani oʻzida jamlar, yutardi. Lekin u doimo yangi hidlar tarkibini tuzadigan tasavvurining uygʻunlashtiruvchi oshxonasida hali hech qanday estetik tamoyil yetakchilik qilmasdi.

Shirin, issiq, yengil kabi xususiyat sifatleri matn tarkibida qoʻllanilib, hid sifatleri vazifasini bajarmoqda. Xushboʻy va muattar sifatleri esa bir-biriga sinonim tarzda qoʻllanib, matnning jonli boʻlishiga va oʻquvchi ongida ushbu vaziyatni tiklashga xizmat qilmoqda. Bir soʻzni tinmay qaytarish natijasida yuzaga keladigan uslubiy xatoliklarni, mazmuniy noaniqlik va soflikning buzilishi kabi xatoliklarga yoʻl qoʻymasligimizda soʻzlarning sinonimik qatori yordamga keladi. Ular ifodalagan maʼno nozikliklari tilning boyishiga bevosita oʻz taʼsirini koʻrsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ashurov, S., Yomghirov, O., & Karimova, N. (2023). CALCULATION OF THE ABSORBED DOSE IN PHANTOMS USING THE DOSXYZNRC SOFTWARE PACKAGE. *Science and innovation*, 2(A1), 113-116
2. Muyassar M., Karimova N. THEORETICAL ASPECT OF DEVELOPMENT OF CULTURE OF INTERETHNIC COMMUNICATION AMONG STUDENTS //UNIVERSAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH. – 2023. – T. 1. – №. 7. – С. 89-94
3. Хидиров, Х. Н. (2019). Philosophical Analysis of the Role of the Media in Shaping Civic Culture in Uzbekistan. *Молодой ученый*, (15), 322-324.
4. Хидиров, Х. Н. (2017). Moral personality education in the philosophy of existentialism of Karl Jaspers. *Молодой учёный*, 30, 95.
5. Хидиров, Х. Н. (2018). Social justice and the process of education, and their mutual influence in the philosophical views of Abu Nasr al-Farabi. *Молодой ученый*, (14), 262-263.
6. Nuraliyevna, Q. D. (2021). Approaches to the development of inclusive competence in the preparation of future teachers for professional activity. *Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(10), 2314-2320.
7. Nuraliyevna, K. D. (2021). INCLUSIVE EDUCATION IN KINDERGARTEN. *Nauka i obrazovanie segodnya*, (4 (63)), 82-83
8. Sadikova, S. A., Yakubova, Z. Z., Kayumova, D. N., Khalilova, D. F., & Kamalova, G. A. (2023). Preparing Children for Social Activity in Preschool Educational Organizations. *Pedagogical Need. Journal of Advanced Zoology*, 44(S-2), 1777-1784
9. Nuraliyevna, K. D. (2021). INCLUSIVE EDUCATION IN KINDERGARTEN. *Наука и образование сегодня*, (4 (63)), 82-83
10. ST Xasanova, DN qizi Qayumova, BS Ramozonova. (2023). TARIXIY OBIDALAR BILAN TANISHTIRISH ORQALI TARBIYALANUVCHILARDA MILLIY G 'URURNI SHAKLLANTIRISH TEHNOLOGIYASI. *GOLDEN BRAIN* 1 (31), 101-107
11. Xusanova Ma'rifat Axmadjonovna., Asomiddinova Gulruh Alijonovna. TIL ESTETIKASIGA DOIR. *Analytical Journal of Education and Development* Volume: 03 Issue: 03 | Mar-2023 ISSN: 2181-2624 www.sciencebox.uz 262-265.
12. Khusanova Marifat Ahmadjonovna USE OF PHRASEOLOGISMS IN POEMS *Science and innovation*. Volume 2 Issue 6. 07.06. 2023. 23-25 DOI:<https://doi.org/10.5281/zenodo.801494>